

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ
ДИСЦИПЛІНИ**

«Методика навчання української мови в ЗСО»

*для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта
(українська мова і література)» денної та заочної форм навчання)*

Частина II

(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри української
філології та журналістики
Протокол № 4 від 21 жовтня 2021р.

Сєвєродонєцьк 2021

УДК 811.161.2:091.322(076)

Методичні вказівки до практичних занять із дисципліни «Методика навчання української мови в ЗСО» Ч.ІІ (для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)» денної та заочної форм навчання) / Уклад.: Г.П. Бондаренко. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 68 с.

Методичне видання покликане сприяти засвоєнню здобувачами вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)» відомостей із курсу «Методика навчання української мови у ЗСО». Охоплює питання проведення уроків розвитку зв'язного мовлення, роботи зі стилістики на кроках української мови, методичної роботи та позакласної активності вчителя-словесника.

Розраховані на здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)».

Укладачі:

Бондаренко Г.П., к.пед.н., доц.

Рецензент:

Бовт А.Ю., к. пед.н.,

доц

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ТЕМА 1. Методика проведення уроків написання переказу в середній школі	6
ТЕМА 2. Методика проведення уроків написання творчих робіт в середній школі.....	16
ТЕМА 3. Методика проведення уроків сприймання усної та писемної інформації.....	23
ТЕМА 4. Методика обліку й класифікації помилок в усних і письмових висловлюваннях учнів.....	26
ТЕМА 5. Методика проведення уроків формування навичок діалогічного мовлення.....	30
ТЕМА 6. Уроки опрацювання ділових паперів і формування культури писемного ділового мовлення.....	32
ТЕМА 7. Методика формування стилістичних умінь та культури мовлення.....	37
ТЕМА 8. Позакласна робота з української мови. Систематичні види позакласної роботи.....	41
ТЕМА 9. Епізодичні види позакласної роботи з української мови в середній школі.....	44
ТЕМА 10. Методична робота вчителя-словесника. Кабінет української мови та літератури.....	58
Питання до іспиту.....	64
Література до курсу.....	66

ВСТУП

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Методика навчання української мови в ЗСО» розроблено з врахуванням того, що студенти всіх форм навчання спеціальності 014.01 «Середня освіта (українська мова та література)» мають опанувати всіма існуючими методами і прийомами організації й проведення уроків розвитку зв'язного мовлення, уміннями й навичками їх творчо застосовувати, ознайомитися з видами позакласної роботи з української мови та специфікою методичної роботи вчителя-словесника.

Відповідно до вимог освітньої програми здобувачі вищої освіти має набути таких компетентностей:

1. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах.

2. Здатність моделювати зміст навчання з української мови та літератури відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

3. Здатність оперувати фаховою термінологією для розв'язання професійних завдань.

4. Здатність організовувати різні види і форми навчальної і пізнавальної діяльності учнів з української мови і літератури, а також прогнозувати результати освітнього процесу.

5. Здатність здійснювати оцінювання результатів навчання учнів, аналізувати результати навчання учнів та забезпечувати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання учнів з української мови і літератури.

6. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби насамперед вчителя-словесника.

7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних та літературних фактів для розв'язання професійних завдань під час освітнього процесу в ЗСО.

8. Здатність застосовувати знання про систему та норми української літературної мови у практиці навчання ЗСО, надавати консультації з дотримання норм літературної мови та культури мови.

9. Здатність формувати судження, що враховують розуміння сутності й соціального значення майбутньої професії вчителя української мови та літератури, з метою професійного розвитку учнів ЗСО.

Готуючись до практичних занять із методики навчання української мови в ЗСО, здобувач має: обов'язково ознайомитися з тими питаннями, які подано в плані практичного заняття; статтями, пропонованими до висвітлення окремих питань плану практичного заняття, виконати практичні завдання.

ТЕМА 1. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗУ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

ПЛАН

1. Значення переказу як виду роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів.
2. Система роботи над переказом у 5-12 класах згідно з вимогами чинної програми з української мови.
3. Методика проведення переказів різних видів.
4. Структура уроку написання переказу.
5. Вимоги до оцінювання переказів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О.С., Косян Т. Навчальні перекази. Дивослово. 1999 №№ 4,5,6.
2. Караман С.О., Мацько Л.І., Караман О.С. Українська мова. Як писати перекази: Навчально-методичний посібник. Київ: Магістр-С, 1998. 224с.

Контрольні питання до плану заняття

1. Розкрийте значення переказу в розвитку комунікативних умінь і навичок учнів середньої школи.
2. Які види переказів мають опанувати учні середньої школи з 5 до 11 класу?
3. Якими типами й стилями мовлення мають оволодіти учні під час підготовки й написання переказів?
4. Чи відрізняються уроки підготовки й написання письмового переказу від уроків усного переказу?
5. Система роботи над запобіганням помилок у змісті переказів?

Практичні завдання

1. Проаналізуйте уважно ту частину програми з української мови, де йдеться про переказ як вид навчальної діяльності за такою схемою:

-Який матеріал може бути запропонований для переказу?

-Який обсяг переказу в 5-11 класах?

-Як визначити обсяг стислого або вибіркового переказів для 5-11 класів?

-Якою має бути тривалість звучання усного переказу?

-Який обсяг письмово творчого завдання до переказу?

2. Яка роль переказу в навчанні розуміти та правильно передавати чужі думки?

3. Чи можна стверджувати, що перекази є своєрідною підготовчою ланкою до самостійних творчих робіт? Обґрунтуйте свою відповідь.

4. Підготуйте розповідь про методику проведення стислого усного переказу на основі прослуханих радіо- і телепередач.

5. Законспекуйте:

- Стельмахович М.Г. «Види і зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення: Усний переказ» // Хрестоматія (МУДЛ).

- Палихата Е.Я. Методика написання переказів учнями основної школи.

- Перекази види і методика проведення.

6. Проаналізуйте конспект уроку підготовки й написання стислого переказу в 9 класі.

7. Розробіть урок написання переказу за запропонованими матеріалами для уроків докладного і стислого переказів у 8-ому класі. Проведіть цей урок в групі.

Матеріали до заняття

Переказ — це вид роботи з розвитку зв'язного мовлення, який передбачає передачу в усній чи письмовій формі прочитаного або прослуханого тексту. Умовно до переказів відносять також конспектування

прочитаної статті, запис прослуханих виступів тощо. Велике значення переказу перш за все у тому, що він навчає глибоко розуміти і правильно передавати чужі слова, виробляє навички самостійного викладу думок в усній і письмовій формі. Отже, переказ — це підготовча ланка до самостійного письма, написання творів, виступів з різної тематики, відгуків тощо

Переказ виробляє навички уважно слухати (чи уважно читати) текст, з тим щоб зрозуміти й запам'ятати його зміст, а потім з належною повнотою й докладністю відтворити в усній чи письмовій формі.

Проведення переказу сприяє розвитку логічного мислення, оскільки виробляє вміння й навички аналізувати текст, виділяти в ньому головне й другорядне, родові й видові поняття, розкривати внутрішні зв'язки й закономірності, що лежать в основі змісту тексту, а потім у чіткій послідовності переказувати його. У процесі проведення переказів актуалізується і збагачується лексика учнів, розвивається вміння правильно вживати слова, а також користуватися засобами виразності мови. Учні практично переконуються у великій ролі мовних засобів і необхідності дбайливого відбору їх для повноцінного розкриття ідейного змісту й забезпечення вимог художньої передачі.

Праця над переказами допомагає свідомо зміцнювати орфографічні й пунктуаційні навички. А в цілому мова і стиль переказів сприяють виробленню високої мовної культури учнів.

Види переказів

1. *За способом передачі тексту:* усні, письмові;
2. *За характером текстового матеріалу:* розповіді, описи, роздуми.
3. *Залежно від докладності передачі змісту тексту й міри збереження його композиції:* докладні, або близькі до тексту, стислі, вибіркові; творчі, перекази-переклади.
4. *За метою проведення:* навчальні, контрольні;

Основна мета контрольних переказів — перевірити вміння й навички учнів передавати зміст прочитаного тексту з потрібною докладністю, правильно, логічно, послідовно й грамотно в найширшому розумінні слова.

Звичайно, текстовий матеріал може в собі поєднувати розповідь з елементами опису, опис з елементами роздуму тощо.

Інколи окремим видом переказів вважають переказ зі спеціальним граматичним, орфографічним, стилістичним чи іншим завданням. Однак усі названі перекази можуть бути ускладнені спеціальним завданням, а тому, цілком очевидно, немає потреби окремо виділяти такий вид переказу. Оскільки переказ — це перш за все робота з розвитку зв'язного мовлення, то граматико-орфографічні, стилістичні чи інші завдання не повинні перешкоджати успішному виконанню основного завдання — правильно, виразно й точно передати зміст тексту. Отже, не слід ні переобтяжувати перекази такими завданнями, ні часто їх практикувати.

Великого значення слід надавати якості тексту для переказу. Із цією метою необхідно брати фрагменти, зразкові щодо використання засобів виразності мови. Слід враховувати мовностилістичні якості, що дасть можливість учителеві цілеспрямовано вчити учнів відбирати й використовувати мовні засоби.

Разом з тим переказ необхідно якнайтісніше пов'язувати з виучуваним граматичним матеріалом. При наявності такого зв'язку переказ буде органічною частиною роботи над закріпленням знань з граматики, виробленням умінь і навичок використовувати граматико-стилістичні явища. Переказ у цьому випадку стає підсумковою роботою, що продемонструє практичне засвоєння учнями матеріалу.

Добираючи тексти для переказів у різних класах, необхідно дотримуватися принципу послідовного нарощування труднощів. Це виявляється в тому, що при доборі текстів враховують вікові особливості учнів, а тому береться до уваги міра складності змісту, доступність тексту з

погляду лексики і граматичної будови. Різною має бути й кількість слів у текстах для переказів (згідно з Критеріями оцінювання)

Труднощі враховують і тоді, коли відбирають перекази за характером текстового матеріалу. Зовсім не випадково програма з української мови рекомендує різні види таких переказів для різних класів.

Для учнів 5—6-х класів використовують тексти розповідного характеру або з елементами опису. Справді, тексти *форми розповіді* найдоступніші дітям цього віку. Цікаві сюжетні оповідання хвилюють і захоплюють їх, пробуджують уяву. Зміст таких оповідань, послідовність подій повністю і без особливих труднощів усвідомлюються учнями. А це є запорукою того, що учні зможуть повноцінно передати зміст таких текстів.

Із часом тексти для переказів ускладнюють: *розповідь* поєднують з *елементами опису* природи, інтер'єру, зовнішності людини, процесів праці. Це вимагає більшої самостійності в роботі.

Найскладнішими для учнів є *перекази-роздуми*. Тут потрібно самостійно аналізувати події, вчинки, явища, давати їм оцінку, робити певні висновки чи узагальнення. Така робота покликана навчити школярів міркувати, висловлювати свої судження, чітко їх аргументувати. Елементи роздуму мають бути і в текстах описового характеру, у яких програма вимагає давати оцінку подій, вчинків героїв.

Більше того, елементи і роздуму, й опису слід вводити до текстів розповідного характеру, починаючи з 5-го класу.

Тексти необхідно добирати з різних мовних стилів і жанрів художньої літератури. При цьому учні мають переконатися, що відбір мовних засобів (лексичних, синтаксичних тощо) у кожному з таких текстів відмінний. Адже лексика оповідання значно відрізняється від лексики науково-популярної чи публіцистичної статті.

Не можна не згадати й авторів художніх творів, з яких беруть тексти для переказів. Учні повинні навчитися відчувати індивідуальну манеру письменника.

Принцип поступового зростання труднощів реалізується і в роботі над планом. Основне завдання вчителя — навчити учнів розчленовувати текст на змістово й логічно завершені відрізки та передавати головну думку кожного з них пунктом плану. На першому етапі роботи вчитель сам пропонує план і з'ясовує співвідношення його з текстом. Потім робота над складанням плану йде колективно, при чому спершу план записується у формі питальних речень, потім — розповідних і називних. Наступна ланка (починається із *7-го класу*) — вироблення навичок компоувати складний план, у якому основні пункти розгортаються в підпунктах; план у вигляді цитат тощо. Робота над кожним наступним планом переказу стає самостійнішою. Згодом учні оволодівають уміннями й навичками складати плани різних видів самостійно.

На уроках української мови використовуються різні **види переказів** залежно від докладності передачі змісту тексту і міри збереження його композиції.

1. Уже в *5-му класі* практикується *докладний переказ*, коли учні навчаються глибоко усвідомлювати і запам'ятовувати його зміст до найдрібніших деталей. А потім відповідно до плану передають зміст із збереженням подробиць, деталей. Це допомагає виробити уважне ставлення до композиції твору, засобів виразності тексту, та доцільно їх застосувати.

Для докладного переказу беруть, як правило, оповідання з яскравими мовними засобами. Причому на першому етапі роботи бажано брати твори (чи уривки з творів), які вивчалися і мова яких аналізувалася на уроках літератури.

2. *Стислий переказ* передбачає лаконічну, максимально коротку передачу змісту прочитаного чи прослуханого тексту. Такий переказ спонукає глибоко вникати в зміст твору, аналізувати його, з тим щоб виділити основне, найголовніше і зберегти його в переказі, випустивши деталі. Учні слід застерегти, що стисло переказувати — це не просто випускати якість частини, а відбирати найістотніше, залишаючи поза увагою другорядне.

До проведення стислого переказу вчитель повинен ретельно готуватися: скласти 2 плани: *один* для докладного переказу, *другий* — для стислого. Готує він також і стислий переказ. На уроці після читання тексту складають і записують докладний план на дошці. Далі цей план колективно скорочують, щоб за ним можна було написати стислий переказ, тобто коротко передати тільки основний зміст текст. За скороченим планом (розповідь за кожним пунктом) проводиться усний переказ. Відповіді аналізують, щоб при потребі порадити випустити деталі і зберегти тільки головну думку, яка й подається в стислому переказі. Це, звичайно, тільки один із прийомів підготовки і проведення стислого переказу.

3. *Вибірковий переказ* передбачає логічно послідовний виклад матеріалу лише з одного питання, яке розкривається в тексті для переказу поруч з іншими, чи переказування одного епізоду.

На початковому етапі роботи вибіркового переказу проводиться в такий спосіб: читають спочатку весь текст, а потім відповідно до теми і завдання відбирають ті частини, де йдеться про особу, подію чи явище, що має бути змістом вибіркового переказу. Увагу звертають не тільки на зміст, а й на мовні особливості тих місць, які будуть переказувати, що, у свою чергу, допоможе учням у відборі лексики, мовних засобів, синтаксичних конструкцій тощо.

Цей переказ учні можуть готувати вдома. Вони самостійно читають заданий текст, відбирають у ньому потрібний для розкриття теми матеріал, складають план, а в класі переказують відібрані місця з прочитаного і спланованого.

Вибірковий переказ — це важлива ланка в підготовці до написання творів на літературному матеріалі, адже учні вчаться відбирати матеріал і давати йому оцінку.

4. *Творчі перекази* передбачають не тільки передачу змісту прочитаного тексту, а й дописування можливого кінця чи початку, які вчитель пропускає при читанні, введення додаткових епізодів або опису осіб, предметів, явищ тощо. Під час проведення творчих переказів можна запропонувати завдання:

- дати оцінку подіям;
- висловити своє ставлення до вчинків людей;
- розповісти, що найбільше сподобалося у творі й чому.

Творчі перекази активізують власні спостереження учнів, їхній життєвий досвід, знання, одержані з книг. Цей переказ сприяє розвитку розумової активності; готує учнів до самостійної роботи, спонукає до усвідомленішої передачі змісту тексту, яка збагачується власною творчістю.

5. Корисним видом роботи з розвитку зв'язного мовлення є також *переказ-переклад*. Учитель читає текст російською мовою, а учні, усвідомивши його зміст, переказують українською, знаходячи ідентичні лексичні й інші засоби. Ця форма роботи має свої труднощі порівняно, наприклад, із докладним чи стислим переказом.

Уроки, на яких проводиться переказ, зокрема *навчальний*, потребують ретельної підготовки. Учитель має заздалегідь дібрати текст, уважно його прочитати і визначити, які труднощі в розумінні змісту, значення окремих слів і зворотів можуть виникнути в учнів і як їх подолати. Роботу над лексикою переказу бажано розпочинати заздалегідь, хоча б за тиждень. Клас працює над добором синонімів у межах тієї лексики, яка є в тексті переказу, над введенням у речення засобів мовної виразності тощо.

Далі вчитель, готуючись до уроку, аналізує зміст тексту, виділяє в ньому логічно завершені частини і складає план. У процесі змістового і мовностилістичного аналізів тексту вчитель складає систему запитань, за якою проводитиметься робота над підготовкою до навчального переказу. Бажано, щоб він сам написав переказ, що допоможе йому успішніше організувати роботу учнів над ним. Насамперед це стосується підготовки до стислих і вибіркового переказів.

Складений учителем план уроку на завершальному етапі підготовки передбачає такі етапи роботи над навчальним переказом:

1. Визначення теми і мети уроку (вчитель повідомляє, який вид переказу писатимуть учні і як буде організовано роботу).

2. Вступна бесіда вчителя про текст (якщо цього вимагає зміст) і його автора.

3. Читання тексту.

4. Бесіда за змістом прочитаного.

5. Складання плану.

6. Мовний аналіз тексту.

7. Повторне читання тексту.

8. Самостійна робота учнів над переказом.

Урок розпочинається з чіткого *визначення мети заняття*, оскільки тільки в цьому разі учні працюватимуть активно, з інтересом.

Вступна бесіда повинна підготувати учнів до розуміння і сприйняття тексту; з'ясувати те, що може викликати утруднення в процесі усвідомлення змісту. Інколи виникає потреба розповісти про епоху, у якій відбувалася дія, охарактеризувати історичних осіб, пояснити деякі науково-технічні поняття тощо.

Виразне читання тексту має мобілізувати увагу учнів, забезпечити цілісне сприйняття змісту, усвідомлення логічної послідовності викладу, значення мовностилістичних засобів для яскравого розкриття задуму автора.

Мовний аналіз,

У процесі мовного аналізу в галузі лексики проводиться така робота:

1. уточнення значення слів, що супроводжується добором однокореневих слів, аналізом будови слова, етимологічним аналізом;

2. умотивування правильності й точності вибору слова, складання синонімічних рядів і показ доцільності авторського вибору;

3. виявлення архаїзмів, історизмів, неологізмів і з'ясування потреби їх уживання;

4. розкриття відповідності використання лексики жанровим особливостям твору; проведення спостережень над метафорами, епітетами, порівняннями тощо й обґрунтування їх уживання ідейно-художніми

настановами твору, виявлення індивідуальних авторських особливостей у використанні лексики, з'ясування значення і стилістичної ролі фразеологізмів.

У морфологічній системі текстів переказів необхідно проводити спостереження над стилістичним використанням варіантних форм частин мови, встановлюючи закономірності їх уживання, над поширеністю лексико-граматичних категорій і їх форм.

Багатьма методичними посібниками передбачено обов'язкове *усне переказування прочитаного тексту* перед написанням навчального переказу. Однак така необхідність цілком слушно береться під сумнів. «Такий переказ, — говорить В.О.Добромислов, — у ряді випадків може виявитися зайвим. Такий переказ, зроблений навіть хорошим учнем, дещо знизить художню вартість тексту й не зможе, таким чином, послужити зразком для учнів. Крім того, дітям після поглибленого розбору тексту звичайно уявляється, що вони вже добре знають його зміст, а тому в них навіть не виникає і бажання слухати розповідь свого товариша». Слід приєднатися до думки, що «в середній школі усний переказ змісту проаналізованого твору взагалі необов'язковий. Проте при написанні стислого або вибіркового переказу, особливо на початковому ступені навчання, такий переказ доцільний».

- Завершальна ланка роботи — *самостійне написання переказу*. Бажано, щоб учні користувалися чернеткою, з якої потім переписували в чистовик. Адже цілком закономірно, що під час роботи над переказом виникає потреба правок, замін одного варіанта висловлювання іншим, досконалішим. Роботу над різними варіантами оформлення думки, над пошуком найбільш яскравих засобів їх вираження треба заохочувати. Це розвиває і мислення, і мовлення.

Методика проведення *контрольного* переказу характеризується більшою самостійністю учнів у роботі над текстом, складанням плану тощо.

ТЕМА 2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ НАПИСАННЯ ТВОРЧИХ РОБІТ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

ПЛАН

1. Твори учнів як вид роботи з розвитку мовлення. Класифікація творів у науково-методичній літературі.
2. Чинна програма з української мови про систему роботи над учнівськими творами в 5-11 класах.
3. Етапи роботи над учнівськими творами різних видів.
4. Методика проведення уроків навчального й контрольного творів. Особливості проведення уроків написання твору за картиною.
5. Критерії оцінювання усних і письмових зв'язних висловлювань учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довга О.М. Як писати твір. – К.: Просвіта, 1995.
2. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К.: Рад.школа, 1984.

Контрольні питання до плану заняття

1. Проаналізуйте уважно ту частину програми з української мови, де йдеться про твір як вид навчальної діяльності за такою схемою:
 - який матеріал може бути запропонований для твору?
 - який обсяг творчої роботи має бути в 5-11 класах?
 - як оцінюються усні й письмові зв'язні висловлювання учнів?
2. Які моменти мовлення необхідні для активної творчої діяльності.

Практичні завдання

1. Законспекуйте:
 - Стельмахович М.Г. «Види і зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення: Система роботи над творами газетних жанрів. Усне творче висловлювання. Усна відповідь» // Хрестоматія (МУДЛ).
 - Лебідь Н. Твір-розповідь у системі робіт мовленнєвої змістової лінії: методичний аспект (5-7 класи).

- Класифікація творів. Методика проведення.
- Як написати твір за картиною.

2. Проаналізуйте конспект уроку твору-опису зовнішності людини за картиною в художньому стилі. Письмовий опис Альонушки з репродукції картини В. Васнецова „Альонушка”, 7 клас.

3. Перевірте творчу роботу за вимогами оцінювання творчих робіт. Продумайте, які б завдання ви запропонували для аналізу помилок, допущених у роботі.

4. Розробіть урок написання творчої роботи в 7 класі на одну із запропонованих тем: твір з описом процесу праці, оповідання за визначеним сюжетом.

Матеріали до заняття

Твір – це вираження в мовній формі вражень, почуттів, думок, відображення потреб, рівня культури особистості, вправа у самостійному зв'язному висловленні думок на запропоновану чи самостійно обрану тему в писемній формі.

Учнівський твір – найважливіший вид роботи з розвитку зв'язного мовлення, йому у певній мірі підпорядковані всі інші мовленнєві вправи: перекази, вільні диктанти, творчі диктанти тощо. За новою концепцією навчання рідної мови твір є метою, засобом, змістом вивчення української мови.

Необхідність систематичної роботи над твором є важливою умовою навчання, оскільки школярі вчать: розуміти тему та знаходити свою власну, визначати її зміст і обсяг, дотримуватися їх на всіх етапах підготовки й оформлення; критично оцінювати матеріал, тему в цілому, висловлювати своє ставлення до зображуваного; передавати в тексті твору власну позицію; накопичувати матеріал, спостерігати, виділяти із свого досвіду головне; осмислювати факти, описувати, передавати свої знання, почуття, наміри; розміщувати матеріал у необхідній послідовності, складати план і

дотримуватися його в конструюванні зв'язного тексту; добирати найвлучніші лексичні засоби, будувати синтаксичні конструкції і зв'язний текст; орфографічно та каліграфічно правильно записувати текст, розставляючи розділові знаки, дотримуватися абзаців; перевіряти свій твір, виявляти помилки у мовленні інших учнів; удосконалювати написане.

Твори класифікують відповідно до **типів мовлення**: твір-розповідь, твір-опис, твір-роздум.

За **стилями мовлення**твори бувають художні, офіційно-ділові, публіцистичні, наукові;найчастіше в початкових класах складають твори емоційно-образні, близькі до художніх, і ділові, близькі до наукових. Перші – це переважно розповіді про події і описи природи; другі – записи за спостереженнями , плани, пояснення тощо.

За **жанром того чи іншого стилю** – оповідання, відгуки, стаття, замітка до газети, казка тощо.

Твори класифікують відповідно до **типів мовлення**: твір-розповідь, твір-опис, твір-роздум.

За**стилями мовлення**твори бувають художні, офіційно-ділові, публіцистичні, наукові;найчастіше в початкових класах складають твори емоційно-образні, близькі до художніх, і ділові, близькі до наукових. Перші – це переважно розповіді про події і описи природи; другі – записи за спостереженнями , плани, пояснення тощо.

За **жанром того чи іншого стилю**– оповідання, відгуки, стаття, замітка до газети, казка тощо.

За **джерелом добору матеріалу**– про пережите, бачене, почуте, на матеріалі екскурсії, спостережень, ігор, на книжковому матеріалі, за картинами, спектаклями, діафільмом, сюжетними малюнками, імпровізацією казок, на основі творчої уяви, за даним початком, серединою, кінцівкою; з безпосереднього дитячого досвіду, на книжковому матеріалі, за картиною.

За **способом виконання**– усні й писемні.

За ступенем самостійностіучнів – колективні, напівсамостійні, самостійні.

За типамизв'язні тексти поділяються на розповіді, описи і міркування. Найчастіше зустрічаються тексти змішаного типу: розповідні з елементами опису і міркування.

За метою виконання– навчальні, навчально-тренувальні, контрольні.
За місцем виконання– класні й домашні.

Твори можуть класифікуватися і **за тематичними групами**, які відповідають сучасним програмам: природа нашої Батьківщини – ліс, поле, річка, погода, рослини, тварини, і т.д.; праця людини, професії у місті та селі, знаряддя праці, житло, предмети побуту; школа, сім'я, друзі, інтереси людей; засоби пересування, матеріали, сировина, одяг; звичаї, культура, обряди, мистецтво, ігри.

Класифікація творів допоможе вчителю глибоко і правильно зрозуміти навчальні завдання кожної роботи, визначити відповідні методики навчання.

У діяльності вчителя щодо написання творів виокремлюють декілька етапів: 1) підготовка до написання творів; 2) написання творів; 3) перевірка та оцінка; 4) аналіз робіт.

I. Підготовку до написання твору слід здійснювати заздалегідь. Для правильного спрямування роботи доцільно використати **пам'ятку**:

1. Вибери тему.
2. Визнач основну думку.
3. Добери і систематизуй матеріал.
4. Визнач, що напишеш в зачині, основній частині, кінцівці.
5. Запиши твір на чернетці.
6. Відредагуй написане.
7. Перепиши твір у зошит.

Розпочинаючи підготовку, вчитель насамперед оголошує тему наступного твору і ставить перед учнями відповідне завдання. Наприклад, описати зимову природу. Спочатку вчитель зазначає, що кожен учень писатиме на конкретну тему, обов'язково висловлюючи враження та спостереження. Їх орієнтовна тематика може бути така: *"Краса зимового ранку". "Зимове небо". "Сніг іде...". "Зимові сутінки ". "Під моїм вікном ". "Якою я бачив (бачила) зиму вчора на прогулянці". "Про що розповіли мені*

слідки в засніженому лісі". "Зима в нашому парку (лісі, діброві)". "Ялинка (сосна, берізка) в зимовому лісі". "Біла тиша". "Снігурі (дятли, синички...) в зимовому лісі (у мене на балконі, у нашому саду)". "Біля пташиної їдальні". "У новорічну ніч...". "Красуня-ялиночка прийшла до нас на свято". "Розмова сніжинок". "Танок завірюхи" і т. п. Вчитель проводить екскурсії, де учні спостерігають живу природу, спрямовує на пошуки текстів, що містять відповідні описи [3].

Наступний етап підготовки – актуалізація "зимового словничка" учнів. Діти називають і записують "зимові слова" в зв'язку з визначеною темою. На наступних уроках ці "зимові словнички" поповнюються внаслідок спостережень та читання творів про зиму. Періодично учні діляться своїми враженнями, читають уривки літературних текстів, розповідають про те, що привернуло їхню увагу, підкреслюють образні слова і вирази, вжиті авторами текстів, за допомогою яких вони описують небо, землю, сніги, річки, дерева тощо. Ці тексти використовуються у найрізноманітніших ситуаціях і з різною метою: під час опитування учнів, закріплення матеріалу, аналізу з метою порівняльної характеристики мовних засобів та виразності. Підготовкою до написання творів передбачається етап аналізу текстів – учні визначають тему, основну думку, стиль і структуру тексту; знаходять мовні засоби, які несуть смислове навантаження у розкритті задуму письменника.

У ході підготовки до твору діти можуть робити елементарні записи, виписувати уривки з віршів, збирати вирізки із журналів тощо. Незалежно від типу твору виділяються **три етапи підготовки** до нього: накопичення матеріалу; відбір і розміщення (обговорення, складання плану, визначення головного); мовленнєве оформлення, тобто складання самого тексту, його запис, удосконалення, самоперевірка, перевірка вчителем.

Перший і другий етапи можуть виходити за рамки уроку. Так, накопичення матеріалу для твору за матеріалами екскурсії, на основі спостережень здійснюється задовго до письма. На уроці матеріал відновлюється у пам'яті школярів, систематизується та оформляється.

Найсуттєвішими джерелами для зв'язного мовлення є життєвий досвід дитини, екскурсії, подорожі, прогулянки, організовані спостереження, громадська діяльність учнів, їх суспільно-корисна праця, навчальний процес (рідна мова, читання, трудове навчання, математика, образотворче мистецтво, природознавство).

Накопичення матеріалу значною мірою визначається типом твору. Найяскравішим прикладом можуть бути твори за картиною, кіно - і діафільмами. Розгляд картини це і є накопичення матеріалу.

Іноді заздалегідь складається план. У початкових класах план є обов'язковим компонентом під час підготовки всіх типів твору. У другому класі роль плану виконують запитання вчителя (так званий питальний план); у третьому класі план майбутнього твору складається колективно під керівництвом учителя; в четвертому класі здійснюється перехід до самостійного складання плану; у складних випадках корисно над планом попрацювати колективно.

II. Безпосередня робота над написанням твору складається з декількох етапів, послідовно пов'язаних один з одним:

- вибір і осмислення теми, визначення основної думки;
- композиція (логічна побудова);
- систематизація матеріалу й складання плану;
- відбір мовного матеріалу;
- складання усного тексту;
- процес написання;
- удосконалення написаного.

III. Під час перевірки творів учитель виправляє помилки і може давати заохочувальні зауваження типу: "Цікава думка!", "Як влучно підмітив!", "Точно відтворив!", "Чудове порівняння" тощо. До уваги береться відповідність висловлення темі, достовірність, точність викладеного, відповідність життєвій правді, послідовність викладу; мовленнєве

оформлення (точність, багатство, різноманітність мовних засобів), орфографічна та пунктуаційна грамотність.

V. Читання та обговорення написаних учнями творів у класі доцільно провести за таким планом: загальна оцінка учнями виконаного твору, прочитування 5-6 творів, обговорення, порівняння, аналіз конкретних уривків, висловлювань, речень, словосполучень. Далі учні отримують зошити і проводиться спільна робота над типовими помилками, індивідуальна за підкресленнями.

Робота над різними видами творів має свої особливості. Найуживанішими в практиці початкової школи є твори на **основі спостережень (описи)**, серед яких розрізняють: а) описи окремого предмету на основі безпосереднього спостереження ("*Лялька*", "*Улюблена іграшка*") або за минулими спостереженнями ("*Калина влітку і восени*" – застосовуємо порівняння); б) описи трудового процесу, виконаного учнями: "*Як зробити закладинку для книги*", "*Як правильно посадити дерево*"; в) описи картин природи та інших складних предметів, явищ: "*У магазині іграшок*", "*У парку*", "*Снігопад*" тощо [3].

Методикою створення тексту-опису (за спостереженням) передбачається використання різних видів робіт: твір-опис зображеної на картині природи; твір на основі музичних вражень ("*Пори року*" П.І. Чайковського); твір на основі телепередач; редагування текстів-описів тощо.

Роботу над текстами-описами треба розпочинати зі спостережень над загадками-описами. Адже в народних загадках предмет не називається, а даються лише його характерні ознаки, за якими можна визначити, про кого або про що йдеться. На прикладі загадок легко й цікаво навчити учнів влучності вибору мовного матеріалу.

Для **тексту-опису** характерна наявність трьох частин: у першій передається загальне враження від предмета чи явища, що описується; в

другій частині подається опис частин, деталей, окремих ознак; у третій робляться узагальнення.

У початкових класах поширені твори за картиною. Їх можна поділити на три основні види: твори-розповіді за серією малюнків або за картинним планом; твори-розповіді за однією картиною (де картина дає поштовх уяві, відображаючи лише один момент сюжету), опис картини.

Твори за однією картиною вимагають від учня використання певних знань, життєвого досвіду, вміння скласти в уяві сюжет, намітити дійові особи, уявити обставини, за яких відбувається дія до і після моменту, зафіксованого на картині. При цьому учень має контролювати, щоб його вимисел (вигадка) не суперечив дійсності.

Опис картини— найскладніша форма твору. Він проводиться у третіх, четвертих класах. Учні описують картину за запитаннями, виділяючи тему картини (що на ній зображено); її композицію, передній план, задній план, розміщення предметів; дійових осіб, дії, події, якщо вони відбуваються, і насамкінець – головну думку, "настрій" картини.

ТЕМА 3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ СПРИЙМАННЯ УСНОЇ І ПИСЕМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ПЛАН

1. Види аудіювання, передбачені шкільною програмою з української мови. Вимоги до аудіативних умінь і навичок школярів.
2. Вправи з розвитку аудіативних умінь і навичок.
3. Види читання мовчки, передбачені програмою з української мови.
4. Вправи з розвитку техніки мовчазного читання.
5. Структура уроку читання мовчки та аудіювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах // Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2009. – 400 с.

2. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К.: Рад.школа, 1984.

Контрольні питання до плану заняття

1. Проаналізуйте уважно ту частину програми з української мови, де йдеться про читання й аудіювання як вид навчальної діяльності:

- які види аудіювання пропонуються шкільною програмою для 5-9 і 10-11 класів?

- Відмінності аудіювання в середній школі від аудіювання в старшій школі?

- які види читання мовчки пропонуються шкільною програмою для 5-9 і 10-11 класів?

- відмінності читання мовчки в середній школі від читання в старшій школі?

Практичні завдання

1. Законспекуйте:

- Глазова О. Навчання діалогічного мовлення // Хрестоматія (МУДЛ).

- Шуневич О.М. Читання як засіб формування в старшокласників загальнонавчальних умінь на уроках української мови.

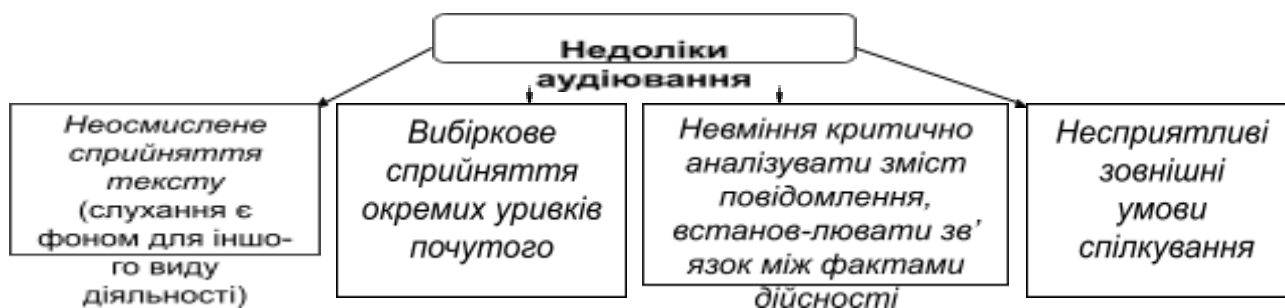
- Філоненко Л.М. Проблеми аудіювання у роботі над розвитком зв'язного мовлення учнів.

2. Проаналізуйте конспект уроку вивчального читання мовчки «Як навчитися читати швидко», 10 клас.

Матеріали до заняття

Уміння і навички аудіювання (за М.І. Пентиліук)

<i>Основні уміння й навички</i>	<i>Допоміжні уміння й навички</i>
<ul style="list-style-type: none"> Розуміти мовлення в різних ситуаціях спілкування для задоволення потреб 	<ul style="list-style-type: none"> Концентруватися (готувати себе до слухання)
<ul style="list-style-type: none"> Визначати тему, мету діалогічного або монологічного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> Аналізувати зміст Визначати тему, мету, основну думку, композицію мовлення, форми аргументації
<ul style="list-style-type: none"> Встановлювати, підтримувати контакт зі співрозмовником (не залучати власної продуктивної діяльності) 	<ul style="list-style-type: none"> Слухати критично Пов'язувати почуте з власним досвідом, Систематизувати почуте Намагатися передбачити розвиток головної теми, Оцінювати почуте
	<ul style="list-style-type: none"> Конспектувати (зосереджувати увагу на ключових словах), фразях

Уміння й навички читання вголос (мовчки) (за М.І. Пентиліук)

<i>Читання вголос</i>	<i>Читання мовчки</i>
<ul style="list-style-type: none"> Читати з достатньою швидкістю, гарною дикцією відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, логічного наголосу, пауз; Виразити за допомогою тембру, гучності голосу, особливості змісту, стилю передавати авторську думку; Пристосовувати читання до особливостей слухачів 	<ul style="list-style-type: none"> Розуміти фактичний зміст тексту Знаходити в тексті необхідну інформацію Визначати тему та головну думку Знаходити виразально-зображальні засоби Уявляти наявні в тексті образи

ТЕМА 4. МЕТОДИКА ОБЛІКУ Й КЛАСИФІКАЦІЇ ПОМИЛОК В УСНИХ І ПИСЬМОВИХ ВИСЛОВЛЮВАННЯХ УЧНІВ

ПЛАН

1. Вимоги до оцінювання змісту усних і письмових робіт учнів 5-11 класів.
2. Методика обліку й класифікації помилок, що враховуються під час оцінювання мовного оформлення й грамотності письмової роботи:
 - 2.1. Лексичні й граматичні.
 - 2.2. Орфографічні й пунктуаційні.
 - 2.3. Стилiстичні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довга О.М. Як писати твір. Київ: Просвіта, 1995.
2. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. Київ: Рад.школа, 1984.

Контрольні питання до плану заняття

1. Які помилки згідно з рекомендаціями до оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи відносять до змістових?
2. Які помилки згідно з рекомендаціями до оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи відносять до помилок у мовленнєвому оформленні роботи?

Практичні завдання

1. Перевірте твір власне висловлювання за вимогами оцінювання творчих робіт, якщо тема творчої роботи була така:

Часто можна почути думку, що з грубою, невихованою особою варто говорити «її мовою», оскільки вона, мовляв, не розуміє іншої. Водночас багато хто вважає, що коли в стосунках із такими людьми ми почнемо грати за їхніми правилами, то вже нічим не відрізнятимемося від них.

Викладіть Ваш погляд на проблему:

Як варто чинити, зіткнувшись із невихованістю, непорядністю іншої людини?

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі аргументи, що найкраще підтвердять Вашу думку. Проілюструйте Ваші міркування посиленнями на приклади з художньої літератури чи інших видів мистецтва (зазначте автора й назву твору, укажіть на проблему, порушену митцем, художній образ, через який проблему розкрито, наведіть цитату з твору тощо), історичними фактами або випадками з життя. Не переказуйте змісту художнього твору, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.

Робота додається.(Мудл)

2. Оцініть практичні можливості комп'ютерного додатку «Як перевіряти й редагувати тексти українською мовою без помилок». Чи допоможе, на вашу думку, цей додаток у покращенні грамотності письмових робіт учнів. (Покликання в МУДЛ)

3. виправте допущені помилки в реченнях. Визначте, до якого виду помилок вони належать.

3.1.

1. Мій брат старше мене на шість років. 2. Він у класі самий високий. 3. Я сяду біля його. 4. Мандрівники вирушили у далекий путь. 5. У кінотеатрі не було вільних місців. 6. Дикі гуси летять у вирій осінню.

3.2.

1. Листа надруковано маленьким шрифтом. 2. На уроках української мови учні проводять аналіз речень. 3. Передплату преси, газет і журналів продовжено ще на місяць. 4. За допомогою комп'ютерної мережі Інтернет послання дійде швидко за лічені секунди на інший кінець світу. 5. . Сьогодні ми святкуємо свято всієї родини. 2. Тарас Шевченко запам'ятався у пам'яті багатьох поколінь. 6. Спочатку туман був густий, він довго не розсіювався, потім потихеньку почав розсіюватися і, нарешті, розсіявся.

3.3.

1. Великим кострубатим дубам було байдуже, що ішли опади у вигляді снігу. 2. При низькій температурі пара перетворюється у невеликі кристали льоду і утворює казкові сніжинки. 3. На верхів'ях каштанів лежав осінній ранковий туман. Він був густий. Гілки, каштанів були оповиті туманом. Тому не пропускав жодного звуку.

РОБОТА ДЛЯ ПЕРВІРКИ

ТЕМА 5. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

ПЛАН

1. Психологічні особливості діалогічного мовлення, його функції та особливості, види діалогів.
2. Вимоги до діалогічних умінь і навичок учнів. Функціональні типи діалогів.
3. Критерії оцінювання сформованості діалогічних умінь і навичок.
4. Система вправ для навчання діалогічного мовлення.
5. Методика проведення уроку контролю сформованості діалогічних умінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова/ Г.Т. Шелехова, В.І. Тихоша, А.М. Корольчук, за ред. Л.В. Скуратівського. Київ: Ірпінь, 2005. С.158 – 161.

1. Ляшкевич А.І. Використання літературних текстів у навчанні діалогічного мовлення п'ятикласників. *Українська мова та література в школі*. 2006. №7. С. 23-31.

Контрольні питання до плану заняття

1. Проаналізуйте уважно ту частину програми з української мови, де йдеться про формування діалогічних умінь і навичок:
 - які види діалогів пропонуються шкільною програмою для 5-9 і 10-11 класів?
 - відмінності діалогічного мовлення в середній школі від діалогічного мовлення в старшій школі?

Практичні завдання

1. Законспекуйте:

- Глазова О. Навчання діалогічного мовлення // Хрестоматія (МУДЛ).

2. Проаналізуйте конспект уроку діалог, складання діалогів, 9 клас.

Матеріали до заняття

Система вправ для супровідного навчання діалогів на аспектних уроках

Система вправ, якою послуговуються учителі й учні у процесі супровідного навчання діалогів на аспектних уроках має свою класифікацію. До неї входять мовно-мовленнєві, умовно – мовленнєві та власне мовленнєві вправи.

Суть мовно-мовленнєвих вправ полягає у спрямуванні їхніх завдань на засвоєння мовного матеріалу для побудови мовленнєвих висловлювань.

Ці вправи проводяться при вивченні кличного відмінка, правопису суфіксів, фразеологізмів, змінювання прізвищ, уживання імен по батькові та іншого матеріалу для побудови реплік. Призначення мовно – мовленнєвих – цілеспрямовано активізувати лексико-граматичний матеріал для оперування ним як будівельним. Такі вправи повинні мати навчально-тренувальний характер, інструкцію комунікативного спрямування, бути розраховані на підвищення ефективності процесу навчання діалогічного мовлення. Мовно – мовленнєві вправи можуть проводитися за зразком, поданим учителем як приклад; за інструкцією учителя, в якій пояснюється, як виконувати певне завдання, але прикладу не наводить; за завданням – коли учитель чітко формулює завдання, мету пропонує відповідний матеріал, щоб учні самі вибирали прийоми, операції і їх послідовність.

Умовно – мовленнєві вправи допоможуть учителеві навчити учнів правильно будувати діалогічні єдності засобами української мови, використовуючи при цьому усі її багатства і дотримуючись правил мовленнєвого етикету. У їхньому запасі є завдання, які стимулюють

мовленнєву діяльність учнів за будовою, за настановою, за способом виконання.

Власне мовленнєві вправи спрямовані на побудову учнями діалогічних текстів за певними допоміжними засобами. Ними виступають вербально описані або природні ситуації, ілюстрації, серії малюнків, моделі діалогів, технічні засоби як одиничні опори і парні допоміжні опори – вербально описана ситуація і репліка, ілюстрація і природна ситуація тощо.

На кожному уроці вивчення рідної мови, де є сприятливий мовний матеріал для навчання діалогічного мовлення, проводять усі три види вправ, які починаються з операцій над мовно-мовленнєвими формами, продовжуються умовно-мовленнєвими для побудови складових діалогу та завершуються власне мовленнєвими вправами.

ТЕМА 6. УРОКИ ОПРАЦЮВАННЯ ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ І ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПИСЕМНОГО ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

ПЛАН

1. Зміст і місце занять з ділового мовлення в шкільному курсі української мови.
2. Принципи вивчення ділових паперів.
3. Методи і прийоми вивчення ділових паперів.
4. Система тренувальних вправ з формування культури ділового спілкування.
5. Структура уроку опрацювання ділових паперів і формування культури писемного ділового мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марун М.Є. Формування умінь і навичок ділового мовлення в учнів 5 - 9 класів. Источник: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / М.Є. Марун; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2000. 17 с.

2. Сулімова Л.О. Інноваційні технології у системі формування компетентностей ділового мовлення студентів (з досвіду роботи) [електронний ресурс]/<http://teacherjournal.com.ua>

3. Юрійчук Н.Д. Система роботи над діловим мовленням на уроках української мови у 5-7 класах [Текст] : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. Д. Юрійчук; Інститут педагогіки АПН України ; Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2001. 18 с

Контрольні питання до плану заняття

1. Проаналізуйте уважно ту частину програми з української мови, де йдеться про формування навичок культури ділового спілкування:

- які види ділової документації опрацьовують учні 5 класу?
- вимоги до умінь і навичок ділової компетенції учнів загальноосвітньої

школи.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте конспекти уроків: Автобіографія, 9 клас, Лист, 5 клас.

2. Проаналізуйте програму з української мови для 11-го класу, визначте, які види ділової документації мають опрацювати учні.

3. Проаналізуйте підручник для 11-го класу українська мова О.В.Заболотний, В.В. Заболотний «Генеза» 2019 рік. Які види вправ для навчання ділового писемного мовлення пропонує автор. Оцініть відповідність пропонованих вправ вимогам програми для середньої загальноосвітньої школи. С. 208-209.

4. Розробіть фрагмент уроку вивчення ділових паперів на одну з тем:

- Електронний лист.
- Смс-повідомлення.

Як організувати роботи з вивчення зазначеної ділової документації, якщо підручник матеріалу не подає.

Матеріали до заняття

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ

Щоб правильно оформити різноманітні ділові папери, потрібно врахувати особливості офіційно-ділового стилю мовлення, дотримуватися основних вимог до будь – якого документа, а саме:

а) додержуватись прийнятих у даному суспільстві форм ділових паперів, їхньої структури та інше;

б) дотримуватися норм сучасної української літературної мови, не вживати кальок, використовувати загальновідомі, зрозумілі слова і конструкції;

в) не вживати просторічних, діалектних, розмовних, емоційно-експресивних мовних засобів;

г) домагатися логічної завершеності, чіткості висловлювання, точності викладу, вичерпності переконливості обґрунтування;

г) уникати двозначності, багатослів'я тощо.

Українські мовознавці (Марун М.Є, Юрчук Н.Д.) у своїх дисертаційних дослідженнях доводять, що ефективність роботи над розвитком ділового мовлення учнів залежить від багатьох факторів. Однією з передумов успішного засвоєння і активізації у мовленні ділової лексики є прийняття і відтворення її у мовленні широкого загалу: в школі, у громадських місцях, по радіо, телебаченню, оскільки активний словник учнів формується під впливом того середовища, в якому вони живуть.

Юрчук Н.Д. зазначає: основою розвитку ділового мовлення учнів повинна бути система різних підготовчих і тренувальних робіт, які разом забезпечували б успіх. «Під системою розуміємо струнку організацію всієї роботи, яка просуває учнів вперед, розвиває світогляд, розкриває зв'язок явищ. Системність вимагає, щоб основи наук у середній школі викладалися не ізольовано, а в чіткій, логічно зумовленій послідовності, щоб у процесі навчання учні одержували певну систему знань, умінь і навичок». Роботу над

діловим мовленням учнів слід проводити систематично упродовж усіх років навчання в школі, особливо під час вивчення розділів “Лексикологія”, “Фразеологія”, “Морфологія”, “Синтаксис”, де даються найбільш повні уявлення про українську мову та її системну організацію.

Найбільш ефективними є такі завдання та вправи:

- внесення необхідних змін до тексту офіційних документів;
- розширення запропонованого тексту;
- скорочення тексту документа;
- внесення змін в початок або кінець тексту документа;
- редагування тексту документів;
- вставити замість крапок слів і словосполучень, що належать до того чи іншого стилю, написання тексту;
- складання тексту офіційних документів з використанням даних ключових слів;
- використання текстів документації офіційного діловодства як матеріалу навчальних письмових робіт (навчальні диктанти);
- використання текстів офіційних документів в якості вправ з метою закріплення орфографічних і пунктуаційних умінь і навичок;
- знаходження мовних штампів, кліше в тексті ділового папера (наприклад, заяви, довідки тощо);
- редагування текстів відповідно з вимогами до певного виду документа;
- орієнтування на самостійну творчу роботу по складанню вивченого виду ділової папери при певній життєвій ситуації.

Ефективність роботи над діловим мовленням значно підвищується за умови використання на уроках мовленнєвих взірців, тобто системи ділових документів, усних висловлювань, уривки текстів художньої літератури, в яких наявні елементи офіційно-ділового стилю.

Наприклад, при вивченні числівників у шостому класі можна як дидактичний матеріал використати доручення, яке буде вивчатися у

наступному класі. Можна запропонувати вправу з редагування. При вивченні простого і складного речення можна розглядати особисті заяви. Учні можуть самостійно змоделювати ситуацію, написати заяву, зробити синтаксичний розбір утворених речень. Якщо способи складання документів вивчаються у взаємозв'язку з граматичними темами і застосовуються для закріплення орфографічних і пунктуаційних навичок, то згодом це неодмінно посприє розвитку писемного мовлення учнів.

Важливу роль у вдосконаленні й розвитку структури навчання відіграють засоби навчання, зокрема використання дидактичного матеріалу, наочності, технічних засобів навчання

Досить суку та одноманітну інформацію учням засвоїти дуже важко. Особливо, коли сприймати все це просто слухаючи монолог вчителя. Оскільки робота з комп'ютером набагато більше подобається дітям, ніж слухання, варто цим скористатися.

Л.О. Сулімова пропонує проводити "медіа-заняття". Такі заняття завжди яскраві, динамічні, насичені, результативні. Саме таке заняття, вважає вона, є найефективнішим у вивченні ділових паперів. Для вивчення ділових паперів можна створити презентації.

Приступаючи до вивчення ділових паперів, варто спочатку не оголошувати тему заняття, а в короткій вступній бесіді створити проблемну ситуацію. Потім викладач показує зразок документа та проектує його на екран за допомогою мультимедійного проектора. Учні самі можуть зробити висновок, що в діловому папері є заголовок, основна частина, підпис і таке інше.

Головне у вивченні документів – ознайомити студентів із їх структурою, формою і стилем. В першу чергу викладач повинен подати короткі теоретичні відомості про документ, перерахувати обов'язкові його реквізити, мовні рекомендації та зразки складання й оформлення ділових паперів.

Медіа-заняття з вивчення ділових паперів можуть мати таку структуру:

- а) різновид документа , його призначення;
- б) реквізити;
- в) вимоги до оформлення;
- г) зразки;
- д) тренувальні вправи.

Навчальний процес варто організовувати активними методами (ділові ігри, круглі столи, захист проектів тощо), що створюють атмосферу творчого пошуку і взаємодії між учнями, а також вчителем і учнями, практикувати індивідуальні, групові та колективні форми навчання в їх поєднанні.

ТЕМА 7. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ ТА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

ПЛАН

1. Завдання і зміст роботи зі стилістики в середній школі
2. Стилiстичне наповнення аспектних уроків у 5-9 класах.
3. Удосконалення стилістичних умінь старшокласників.
4. Основні стилістичні уміння й навички учнів середньої школи.
5. Система вправ зі стилістики.
6. Стилiстичні помилки. Методика роботи над усуненням і подоланням стилістичних помилок.
7. Стилiстичний аналіз тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина Н. Синтаксичні засоби стилістики (конспект уроку). *Дивослово*. 1999. № 7. С. 52-53.
2. Гамрецький І. Мовленнєво-публіцистична культура учнів: один із аспектів. *Дивослово*. 1999. № 12. С. 14-15.
3. Методика навчання української мови у середній школі / За ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2000. С. 315-333.

4. Пентилюк М. І. Робота з стилістики в 4-6 класах. Посібник для вчителів. Київ: Рад. школа, 1984.

5. Пентилюк М.І. Робота з стилістики в 8-9 класах: Посібник для вчителя. Київ: Рад. школа, 1989.

Контрольні питання до плану заняття

1. Як пояснити учням поняття „стиль мови” і „стиль мовлення”?
2. Як відбиті поняття стилістики у змістових лініях чинної шкільної програми?
3. Який зв'язок між поняттями стилістики в програмі основної і старшої школи?
4. Чому текст повинен бути основним засобом навчання стилістики?
5. У чому суть функційно-стилістичного аспекту в навчанні мови?
6. Як довести, що комунікативна змістова лінія має чітко виражене стилістичне спрямування?
7. Як вирозумієте поняття „стильові” й „стилістичні” ознаки тексту?
8. Який зміст укладається в поняття стилістичні уміння й навички?
9. Яка з класифікацій стилістичних вправ Вам найбільше імпонує? Чому?
10. Як методично довести, що „Стилістика – душа високорозвиненої мови” (Р. Будагов)?

Завдання

1. Законспекуйте:

- Гайдаєнко І.В., Хоменко В.Б. Удосконалення стилістичних умінь і навичок старшокласників.
- Банзерук О.В. Вивчення стилістики в школі.
- Кучеренко І.В. Розвиток стилістичних умінь і навичоу упродовж вивчення фонетики
- Пентилюк М.І. Робота зі стилістики у 5-9 класах (хрестоматія МУДЛ).

2. Поясніть, чому повтори одних і тих самих слів у даному тексті не можна вважати мовленнєвими недоліками. Яке стилістичне навантаження вони несуть.

До чого ж гарно й весело в нашому городі! Ото як вийти з сіней та подивитись навколо – геть-чисто все зелене та буйне. А сад, було, як зацвіте весною! А що робилося на початку літа – огірки **цвітуть**, гарбузи **цвітуть**, картопля **цвіте**. **Цвіте** малина, смородина, тютюн, квасоля (О. Довженко)

3. Розробіть 2-3 вправи на редагування, які можна використати під час вивчення стилістики?

4. Відредагувати речення зі стилістичними помилками та вказати, у чому полягає їх суть (уживання слів одного стилю замість іншого, уживання мовних штамів, нагромадження в одному реченні слів, які належать до однієї й тієї ж частини мови, уживання слів, не властивих зображуваній епосі тощо):

На зборах підняли питання (запитали) про забудову центру вулиці новими будинками.

Велике (значення, роль) в житті міста відіграє добре налагоджена робота місцевого самоврядування.

Настав час підбити плоди (підсумувати) діяльності організації.

Здійснення наміченого плану матиме виняткове значення у справі піднесення добробуту трудящих.

5. Проаналізуйте програму для 10-11 класів рівня стандарт. Які відомості про стилі мовлення мають поглибити й систематизувати учні 10-11 класів.

8. Проаналізуйте підручник Заболотного О.В., Заболотного В.В. Українська мова (рівень стандарт) для шкіл з українською мовою навчання. 11 клас, Київ: 2019 рік.

Як питання стилістики представлені в підручнику.

Проаналізуйте систему завдань зі стилістики до теми «Стилістичне забарвлення лексики. Книжна та розмовна лексика. Оцінна лексика».

Відповідність їх вимогам до стилістичних умінь і навичок старшокласників.
Дидактична доцільність завдань. Визначте види вправ.

8. Зробити стилістичний аналіз текстів до вправи 426, с. 192 (підручник той самий).

9. Проаналізуйте Урок № 1 Поглиблене вивчення відомостей про стилі мовлення, с 6-12 з конспектів уроків для 11 клас, академічний рівень (Мудл).

Матеріали до заняття

Завдання і вправи зі стилістики (За М.І. Пентилюк)

З а в д а н н я і в п р а в и	Групи		Призначення
	<i>За змістом</i>	<i>За методикою</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • лексико-стилістичні; • фонетико-стилістичні; • граматики-стилістичні • власне-стилістичні 	<ul style="list-style-type: none"> • супровідні; • спеціальні; • на закріплення і поглиблення знань і навичок • на повторення 	<ul style="list-style-type: none"> • доповнюють, деталізують виучувані теми (з лексики, граматики тощо) з стилістичного боку; • розкривають конкретні стилістичні ознаки мовних явищ; • тренувальні вправи: • порівняння текстів різних стилів; • виявлення певного стилістичного явища; • визначення стилістичної ознаки тексту; • визначення стилів мовлення; • порівняння мовленнєвих ситуацій, в яких використовуються стилі; • усні, письмові монологічні і діалогічні висловлювання; • ситуативні вправи

Стилістичні уміння й навички (За М.І. Пентилюк)

У	• виділяти стилістично нейтральні і стилістично забарвлені мовні одиниці, співвідносити їх;
М	• добирати стилістичні синоніми і правильно вживати їх у тексті;
і	• орієнтуватися в ситуації спілкування;
н	• здійснювати стилістичний аналіз тексту;
н	• спостерігати за стилістичним забарвленням мовних явищ;
н	• конструювати стилістично диференційовані тексти;
н	• дотримуватися стильових меж у визначенні змісту і відборі мовних засобів;
я	• підпорядковувати зміст висловлювання певному стилю мовлення;
я	• удосконалювати стиль написаного;
й	• виявляти стильові і стилістичні помилки у тексті;
й	• удосконалювати стиль написаного;
н	• добирати стилістичні синоніми;
а	
в	
и	
ч	
к	
и	

ТЕМА 8. ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. СИСТЕМАТИЧНІ ВИДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

ПЛАН

1. Зміст, завдання, принципи, система позакласної роботи з української мови.
2. Систематичні форми позакласної роботи з української мови:
 - 2.1. Шкільна преса: випуск стіннівок, мовних журналів.
 - 2.2. Мовний гурток і клуб знавців української мови як систематичні види позакласної роботи з української мови (назва гуртка, план роботи, види діяльності учнів, представлення результатів діяльності членів гуртка).
3. Факультативні заняття з української мови, Їх відмінність від гурткової роботи

Основні види позакласної роботи

ТЕМА 9. ЕПІЗОДИЧНІ ВИДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

План

1. Методика підготовки й проведення лінгвістичних вечорів і ранків.
2. Методика підготовки й проведення олімпіад з української мови.
3. Мовні ігри, вікторини, мовні екскурсії (очні/заочні) як види позакласної роботи з української мови.
4. Методика проведення дискусій, диспутів, бесід за круглим столом, тематичних конференцій з української мови .
5. Інноваційні види позакласної роботи квести, інтерактивна акція, ток-шоу, фут-квест, флеш-моб. Їхні можливості для української мови.

Література

1. Могила Н.М. З живого джерела: Позакласна робота з української мови. Київ: Академія, 1997. 86 с.
2. Муравицька М.П. Словник мови Шевченка у шкільному лінгвістичному гуртку. *Українська мова і література в школі*. 1992. № 9-10 С. 54-61.
3. Позакласна робота з рідної мови / Упоряд. Л.Ю. Голобородько. Харків: Основа, 2005. 144 с.

Практичний блок

1. На підставі аналізу публікацій в журналах „Дивослово” (2010-2019 рр.), „Українська мова і літера в школі” (2010-2019 рр.), „Урок української” (2010-2019 рр.), „Українська мова й література в школах, ліцеях, колегіумах” (2010-2019 рр.)/ або матеріалів з творчого доробку вчителів в інтернет / або кращі позакласні заходи з української мови та літератури, випуск 1, Харків, 2018р рік (МУДЛ) визначте які види позакласної роботи з української мови є найуживанішими? Яким темам і датам найчастіше присвячують лінгвістичні вечори й ранки? Чому (на вашу думку)?

2. Розробіть план тематичного тижня з української мови (за вибором).

3. До яких дат можуть бути приурочені позакласні заходи з української мови? Складіть календар таких дат.

4. Проаналізуйте олімпіадне завдання з української мови для 8 класу на відповідність програмовим вимогам до знань, умінь і навичок учнів з української мови.

Матеріали до заняття

Методика організації епізодичних видів позакласної роботи з української мови

До **епізодичних форм позакласної роботи** належать: олімпіади, тиждень української мови, мовні ранки (вечори), екскурсії до бібліотек, музеїв, редакцій, конкурси, виставки, мовні олімпіади, презентації лінгвістичної літератури, міжнародний дитячий конкурс з української мови імені Петра Яцика, захисти робіт в системі Малої академії наук.

Ці заходи можуть відбуватися як самостійні види позакласної роботи під керівництвом учителя словесника й залученого ним активу учнів, а можуть організовуватися гуртком, який таким чином популяризує свою роботу. Своєрідною рисою епізодичних форм позакласної роботи є масовість, проте глибшими й ефективнішими, звичайно, є ті, де робота відбувається систематично протягом тривалого періоду часу. Розглянемо методику організації найбільш поширених у шкільній практиці епізодичних форм організації позакласної роботи.

Лінгвістичні ранки й вечори

Вони посідають особливе місце серед численних форм позакласної роботи з української мови. Їх підготовка і проведення позитивно впливають на розширення знань учнів з предмета, а також на виховання у школярів національних почуттів, творчої ініціативи, активності.

Лінгвістичні ранки частіше за все влаштовують для учнів 5-7 класів. У цих заходах може брати участь і невелика кількість дітей (наприклад, клас, або представники з паралельних класів). Учитель складає сценарій, добирає учасників. Тривалість ранку – 45-60 хвилин, його проводять у денний час. На таких ранках необхідна цікава основна частина, завдяки чому учні проявляють велику активність .

Мета ранків - систематичне повторення в цікавій формі вивченого матеріалу («Цікава фонетика», «У світі коренів і префіксів» тощо). Друга частина ранку – весела олімпіада.

Лінгвістичні вечори. Вони присвячуються знаменній даті або будь-якій лінгвістичній темі. Мета – ознайомлення з життям і діяльністю видатних осіб, розвиток естетичного смаку, удосконалення культури мовлення, навичок спілкування з аудиторією; пробудження самостійності громадської активності, організаторських якостей особистості (ДОДАТОК Б).

Робота починається з вибору теми вечора, слів сценарію, ретельної підготовки до його проведення. Потрібно використати всі форми агітації, щоб до підготовки вечора було залучено більше учнів. Це можуть бути оголошення на лінійці, по шкільному радіо тощо. Гуртківці проводять бесіди, вивішують спеціально випущені газети, організують виставки книжок. Юні художники школи оформлюють зал.

Вечори української мови належать до найбільш значних (охоплюють велику кількість учнів) і складних (вимагають довгої підготовчої роботи_ видів позакласної роботи. Вечори слід проводити не більше 2-3 разів на рік.

Головна мета – удосконалення українського мовлення.

Мікромета: зв'язок з уроками української мови, літератури, контроль самостійного читання учнів.

Виховна мета: естетичне і моральне виховання учнів.

Етап підготовки.

- 1) Визначення теми, змісту, структури, епіграфа вечора;
- 2) Збір матеріалу і колективне обговорення його з учнями; складання програми (сценарію вечора);
- 3) Конкурс на кращу емблему вечора;
- 4) Розподіл доручень, репетиція читців, підготовка учасників художньої самодіяльності;
- 5) Робота з оформлення залу і класу, де буде проходити вечір;
- 6) Випуск стіннівки;
- 7) Словниково-фразеологічна робота.

Етап проведення. На вечорі присутні всі учні школи або паралельних класів. Формою проведення вечора для старших класів часто буває постановка літературно-музичних композицій або літературний спектакль з єдиним (за темою) сюжетом, вечір-зустріч, вечір питань і відповідей тощо. У спектаклі чергується моно декламація з хоровим співом, танцями. Загальне керівництво проведенням літературно-музичних композицій і різними вечорами української мови здійснюється учнями-ведучими.

Етап підбиття підсумків. Підбиття підсумків, вручення призів читцям і учасникам художньої самодіяльності.

Вечір-зустріч як вид позакласної роботи використовується особливо часто. Тому на організацію його підготовки і проведення звертаємо особливу увагу організаторів.

Досвід показав, що лінгвістичні вечори або ранки особливо зацікавлять учнів середніх і навіть старших класів, якщо вони побудовані як театралізовані вистави-ігри, в яких роль ведучих вистави виконують юні лінгвісти, а учасниками-імпровізаторами є глядачі.

День (тиждень) української мови

У школах України це досить поширений вид позакласної роботи, при організації якого накопичено великий досвід. Проведення так званих предметних тижнів стало досить популярним у шкільній практиці. У методичній літературі з української мови достатньо чітко визначені завдання і специфіка цього різновиду позакласної роботи. Такі тижні класифікуються як комбіновані форми позакласної роботи, оскільки до їх складу входять конкурси, зустрічі з цікавими людьми, радіопередачі, вечори тощо. Але, будучи введеними в ці форми, вони не зберігають своєї повної самостійності, а займають підпорядковане положення, бо об'єднуються спільною метою. Таким чином, предметний тиждень, поєднуючи в собі різні форми позакласної роботи, разом з тим не може бути простою сумою всіх цих компонентів. Нерідко до програми тижня включають багато випадкового, необов'язкового, тому буває часом тяжко визначити, яка мета його проведення.

Головна мета – створення українського мовленнєвого середовища, що дозволяє учням реалізувати знання, отримані на уроках української мови, в активному мовленнєвому спілкуванні.

Мікроцілі: популяризація українського мовлення.

Виховна мета: виховання творчої думки і розширення творчих можливостей учнів, уміння вільного колективного спілкування.

Етап підготовки. Якщо наявні умови, то день української мови можна проводити щотижня. У плані роботи школи для цього виду позакласного заняття передбачається певний конкретний день. Це створює можливість для належної підготовки. Програму готує, як правило, один із старших класів. До програми входить перегляд кінофільмів, відвідання музеїв і театрів з подальшим обговоренням тощо.

Дні української мови можуть бути тематичними, тоді по шкільному радіо і в гуртках звучать відповідні вірші, проза, пісні у виконанні учнів.

Тиждень української мови проводиться 2-3 рази на рік. Він передбачає велику і різноманітну програму, що охоплює учнів усіх класів. Усю

організаційну роботу проводить шкільний оргкомітет і вчительська комісія. Програма тижня затверджується педрадою. Лексичний і текстовий матеріал добирається вчителем. На підготовчому етапі відбувається позакласне читання по класах, випускаються стіннівки та бюлетені, проводяться конкурси на кращого читця, перегляд кінофільмів, зустрічі із знаменитими людьми, святкове оформлення школи.

Етап проведення. Підготовча робота ведеться систематично і завершується загальношкільним святом, що передбачає бесіди, ігри, вікторини, вечори, концерт.

Етап підбиття підсумків. Аналіз ходу і підготовки тижня української мови на педраді.

Як практичну ілюстрацію до описаної методики підготовки й організації даного виду позакласної роботи, наводимо детальний план проведення тижня української мови.

Пропонуємо декілька методичних порад, які допоможуть учителям-словесникам у підготовці та проведенні предметних тижнів.

Перш за все, на нашу думку, слід умовно розрізнити три основні типи предметних тижнів, що склались у шкільній практиці:

1) установчий тиждень проводиться на початку навчального року; основна його мета – збудити інтерес до позакласної роботи, до поглибленого вивчення української мови, залучити учнів до лінгвістичних гуртків, захопити самоосвітньою роботою – читанням науково-популярної літератури з мовознавства, культури мовлення тощо.

2) Підсумковий тиждень проводиться, як правило, в кінці навчального року, це своєрідний звіт гуртківців, учнів-любителів словесності, які виконували індивідуальні доручення (готували альбоми, брали участь у випусках стіннівок, у підготовці бесід, лекцій тощо).

Мета такого тижня - популяризація досягнень гуртківців, залучення нових любителів української мови до активної роботи. У програмі тижня обов'язково повинен бути запланований «вихід» учасників гуртків за межі

школи з лекціями, доповідями, виступами (перед мешканцями мікрорайону школи, на підприємстві, що взяло шефство над школою тощо).

3) Тематичний тиждень, як правило, присвячується тій чи іншій урочистій даті, ювілею. На перший план при проведенні такого виду позакласної роботи виступають завдання національного, морального виховання учнів засобами мови. Тематичний тиждень може бути і суто лінгвістичним (наприклад, «Культура мовлення українського суспільства»).

Приблизний хід тижня

Перший день. До цього дня розвішуються плакати-плани тижня, по радіо звучать повідомлення про його проведення.

Другий день. Урочисте відкриття. Бесіди керівників гуртків і постійних її учасників з учнями різних класів, конкурси, змагання, вікторини «Чи знаєш ти рідну мову?»

Третій день. Проведення відкритих занять гуртків, конкурси газет, стендів, плакатів і рефератів.

Четвертий день. Оглядові лекції (по класах), читацькі конференції, присвячені питанням граматики, лексики, стилістики і культури мовлення.

П'ятий день. Закриття тижня: проведення ранків, вечорів, нагородження переможців.

Тематичний тиждень

«Культура мовлення українського суспільства»

Перший день. Відкриття тижня. Вечір на тему: «Ну що б, здавалося, слова...»

Другий день. Робота консультпункту «Запитуйте – відповідаємо». Для цього можна використати шкільне радіо, випуск спеціальних бюлетенів.

Третій день. Бесіди про мовний етикет «Здрастуйте!».

Четвертий день. Лекція «Як навчитися красиво і правильно говорити».

П'ятий день. Конференція .

Читацька конференція. Головна мета – розвиток невідготовленого зв'язного мовлення.

Мікроцілі: розвиток навичок розгорнутого монологічного висловлювання, уміння сформулювати й аргументувати свою думку.

Виховна мета: розвиток навичок самостійного роздуму й оцінки, формування читацьких інтересів учнів, збагачення їхнього інтелектуального досвіду.

Етап підготовки. Читацькій конференції передуює велика підготовча робота. Вона ведеться і на уроках української мови, і на уроках літератури, і на позакласних заняттях. На передній план виступає розвиток підготовленого зв'язного мовлення. Під час вивчення планових тем учитель відбирає необхідний для конференції матеріал. Учням роздаються тематично близькі тексти. У процесі роботи над ними активізується потрібна лексика, розширюються відомості учнів з теми.

Активізація тематичної лексики відбувається саме на позакласних заняттях. Потім до загального тексту на позакласних заняттях пропонуються так звані «проблемні» питання і відбувається колективна робота, обмін думками, в процесі якого учні намагаються оцінювати життєві ситуації, розбиратись у причинах вчинків людей, аргументують свою думку. На наступному позакласному занятті дається інформація про подальші конференції, відомості про книжку та її автора, пропонуються питання до конференції. Про день проведення конференції повідомляється у спеціальному оголошенні, запрошуються всі бажаючі.

Етап проведення. Конференцію ведуть один чи два учні, які регламентують та оголошують виступи інших.

Етап підбиття підсумків. Аналіз виступів покаже, чи зацікавила учнів тема конференції, чи вміють вони роздумувати і робити висновки. Результати аналізу повинні враховуватися на наступних позакласних заняттях.

Вікторина

Вид позакласної роботи, пізнавальна гра, що містить елемент змагання; проводиться переважно на гурткових заняттях, на вечорах української мови. Під час вікторини учням пропонується ряд питань, підготовлених заздалегідь

і, як правило, цікавих. Рівень складності питань повинен бути високим, вони розраховані на кмітливість, ерудованість учнів, їхні глибокі знання з предмета. Останнім часом під впливом телебачення вікторини набувають ознак телеігор: «Що? Де? Коли?», «Слабкий ланцюжок», «Брейн-ринг» тощо. Вікторина – форма змагання, її учасники набирають бали, переможці нагороджуються.

Школа прагне якомога краще підготувати своїх випускників до майбутнього навчання у вищих закладах освіти, ознайомити їх з уміннями й навичками наукової праці в обраній галузі. З елементами методики ведення лінгвістичних досліджень учні знайомляться при підготовці доповідей, рефератів, що передбачено чинними програмами.

Головна мета – удосконалення мовленнєвих навичок, закріплення й автоматизація лексики і мовленнєвих зразків з нових мовленнєвих ситуацій.

Мікроцілі: узагальнення вивченого матеріалу, зв'язок з уроками української мови, мобілізація знань з інших предметів.

Виховна мета: розширення світогляду, стимуляція пізнавальної діяльності, виховання навичок колективної праці.

Етап підготовки. Цей етап порівняно короткий, оскільки матеріал добрав сам учитель. Вікторини проводяться після вивчення теми та є логічним завершенням роботи над нею.

За 1-2 тижні до вікторини визначаються ведучі (як правило, кращі учні старших класів). Вони знайомляться із завданням і засвоюють їх правильну вимову. Зміст завдань визначається пройденою навчальною темою та рівнем підготовки учнів. Час проведення вікторини, як правило, 45 хвилин. За декілька днів до вікторини (із числа учнів) обирається журі у складі трьох осіб. Воно повинне скласти норми оцінок (наприклад, у вигляді таблиці). У підготовці вікторини повинні брати участь всі учні: одні оформлюють приміщення, інші виготовляють стенди, треті добирають грамзаписи тощо.

Етап проведення. Вікторина проводиться по класах, що забезпечує активну участь усіх учнів даного класу. Ведучі повідомляють учням умови

проведення вікторини. Головна увага приділяється змісту відповідей, правильному формулюванню думок, доцільному використанню мовленнєвих зразків у процесі запитань і відповідей.

Етап підбиття підсумків. Підсумки оголошує журі після кожної групи питань. Учень, який набрав найбільшу кількість балів, стає переможцем. Переможці нагороджуються. Після проведення вікторини враховуються успіхи, недоліки, учитель подає заключний аналіз.

Олімпіада

У позакласній роботі з української мови необхідно широко застосовувати форму заочної, постійно діючої лінгвістичної олімпіади. Така олімпіада не контролює знання учнів, а підштовхує їх до пошуків: адже відповідь на питання можна дати в будь-який день до появи нових завдань. Можна переглянути літературу, розпитати знайомих людей. У газеті лінгвістичного гуртка кожні 15 днів міняються завдання. Благодатний матеріал для такої олімпіади вчитель знайде в журналах «Дивослово», «Рідна школа» «Вивчаємо українську мову та літературу», збірнику «Культура слова».

З великим захопленням ставляться учні всіх вікових категорій до мовознавчих питань типу телевізійної програми «Що? Де? Коли?», «Поле чудес», «Перший мільйон». Питання для команди «Лінгва» готують самі глядачі, а для цього їм доводиться поритись у довідниках і словниках. Якщо учасники збірної лінгвістичних гуртків не можуть дати відповідь, на естраду запрошується той, хто задав питання. Такого глядача чекає нагорода – саморобний яскравий диплом.

Практично подібні заходи готуються так: учитель добирає з надіслених питань 12 і завчасно готує на них повні відповіді. Команда інформується, які галузі лінгвістики згадані в питаннях. Конверти з питаннями розміщуються на спеціальному стенді під номерами від 1 до 12. Капітан команди кидає два ігрові кубики. Крім того, гуртківці готують номери художньої самодіяльності.

Етап підбиття підсумків.

Переможці нагороджуються грамотами і подарунками. З результатами олімпіади слід ознайомити всіх учнів школи. З метою вивчення української мови і вироблення позитивної мотивації результати олімпіади публікуються в шкільній і місцевій пресі.

Конкурс

Головна мета – удосконалення мовленнєвих умінь, граматичних і лексичних навичок; використання української мови як засобу спілкування на позакласних заняттях.

Мікроцілі: дати можливість учням перевірити своє вміння належним чином висловлюватися українською мовою.

Виховна мета: виховання учнів в дусі колективізму, взаємодопомоги і поваги один до одного.

Етап підготовки

1) Конкурс знань, умінь і навичок учнів проводиться після проведення програмної теми уроку. Зміст завдань повинен бути написаний на картках розбірливо і великими літерами.

2) Завдання спрямовані на те, щоб оцінити, наскільки необхідні вміння й навички, як засвоєний матеріал.

3) Усі завдання конкурсу мають комунікативну спрямованість, що передбачає вживання засвоєних лексичних одиниць і мовленнєвих зразків у непідготовленому мовленні в різних ситуаціях спілкування.

4) Змагання проводяться як в одному, так і в паралельних класах.

5) Необхідно обрати склад журі (учитель, учні), призначити двох ведучих, підготувати й оформити приміщення, де буде проводитися конкурс.

6) Запрошуються всі бажаючі.

7) Сценарій проведення конкурсу складається вчителем і доводиться до відома всіх учасників і журі.

Етап проведення

1) Важлива умова проведення конкурсу – масова участь учнів, цікавість і посильні пропоновані завдання.

2) Виступи учасників оцінюються не тільки журі, але й усіма учнями-глядачами за десятибальною системою.

3) Тривалість конкурсу - не більш 40-45 хвилин.

Етап підбиття підсумків

1) Оголошення і нагородження переможців конкурсу.

2) Аналіз його підготовки і проведення.

Фестиваль

Практична мета – удосконалення вміння спілкуватися.

Мікроціль: підвищувати інтерес до української мови.

Виховна мета: виробити почуття патріотизму, національної гідності.

Етап підготовки

1) Фестиваль, як і тиждень української мови, - святковий колективний вид позакласної роботи.

2) Проведення фестивалю може служити підбиттям підсумків позакласної роботи за певний термін чи за рік. За місяць до проведення фестивалю вивішуються оголошення і програми наступного свята з указанням місця проведення і складу оргкомітету.

3) Як правило, фестиваль проводиться впродовж трьох днів.

4) Програма його проведення не може бути постійною, вона залежить від творчості вчителя.

Етап проведення

1) Місце проведення фестивалю оформлюється святково, воно прикрашене стіннівками, плакатами, висловлюваннями про українську мову, перекладними віршами.

2) Фестиваль відкривається відповідно до сценарію в урочистій обстановці (огляд художньої самодіяльності, інсценування тощо).

На другий день проводяться різні конкурси, вікторини, концерти та інші заходи з метою вдосконалення навичок спілкування учнів українською мовою.

Етап підбиття підсумків

1) Закриття фестивалю повинне бути особливо святковим і веселим. Оргкомітет оголошує підсумки всіх конкурсів і нагороджує переможців. Наприкінці фестивалю бажано проводити дискотеку.

2) На наступних позакласних заняттях учитель та учні аналізують і обговорюють проведені раніше заняття. Можна запропонувати учням написати про фестиваль твір.

Екскурсія

Об'єкт екскурсії вибирається разом з учнями, спільно здійснюється її планування, визначаються перспективи наступної роботи.

В умовах національної школи тематика екскурсії вибирається з урахуванням місцевих умов (міста, села). Підготовка до екскурсії проводиться на уроці. «Екскурсійна» лексика активно, але поступово включається до комунікативних завдань, навчальних диктантів, до граматичних і перекладних вправ, текстів переказів, колективних творів. Звертається увага на будову і правопис цих слів. Тобто в період підготовки екскурсії учні повинні вміти використати тематичну лексику в українському мовленні репродуктивного характеру.

Етап проведення. У завчасно вказаний день і час учні разом з учителем вирушають на екскурсію (пішу, автобусну, змішану). Щоб висловити свої думки українською мовою, учні повинні вступати в мовленнєве спілкування з учителями, працівниками об'єкта. Процес проведення екскурсії покликаний виробити в учнів мовленнєві навички. Учитель повинен уміло формулювати питання, щоб сприяти активному використанню тематичної лексики і мовленнєвих зразків. У ході екскурсії учні можуть вести записи, щоденники, робити ескізи. Після екскурсії все побачене осмислюється і закріплюється за допомогою бесіди, складання діалогів, усних і письмових відповідей на питання, оформлення альбому, виступу по шкільному радіо, замітки до стіннівки, виконання творчої роботи Під час проведення так званих «мовних прогулянок» учні записують неправильні написи українською мовою на

вивісках, афішах, рекламах. Після цього проводиться конкурс на більш «влучні» записи, аналіз помилок проводиться на засіданні гуртка.

Етап підбиття підсумків. Складається подяка всім учням, які активно брали участь і допомагали провести захід. Аналіз ходу та оцінювання результатів екскурсії робиться вчителем разом з учнями.

МАН/ Олімпіада

Мета роботи МАН полягає в органічному доповненні мовної освіти учнів, виробленні загальнонаукових і окремих (мовних, мовленнєвих) умінь і навичок. З мети випливають пізнавальні завдання:

1. Ознайомити учнів з найважливішими відомостями про українське мовознавство, його розвиток, традиції, сучасний стан, історію розвитку української мови.

2. Поглибити знання учнів з української мови відомостями, що не передбачені чинними програмами для середньої школи.

3. Ознайомити учнів з основними методами наукового дослідження в мовознавстві, виробити уміння й навички користуватися цими методами, зокрема збирати й обробляти мовний матеріал, аналізувати усне та писемне мовлення різних стилів і жанрів тощо.

4. Навчити учнів вільно користуватися всіма багатствами виражальних засобів української мови, викладати свої думки в усній і письмовій формі, відстоювати свої наукові погляди.

5. Удосконалювати культуру мовні, стилістичні, риторичні, правописні уміння й навички.

6. Активізувати розумові здібності учнів, їхню вольову сферу, сприяти усвідомленню мотивації науково-дослідницької діяльності, формувати позитивні емоції.

7. Прищеплювати навички самостійної роботи з науковою літературою, словниками, довідниками.

Учнем обирається тема дослідження, у процесі виконання якого він розширяє свої знання шляхом поглибленого вивчення однієї з тем шкільного

курсу української мови, набуває умінь самостійного ведення наукової роботи. Наведемо орієнтовну тематику учнівських наукових робіт:

1. Стилiстичне використання (мовних одиниць) у творах (письменників, зокрема письменників-земляків).
2. Зiставний аналіз творів-оригіналів і перекладів.
3. Аналіз використання (мовних одиниць) у сучасному мовленні.
4. Особливості мови реклами.
5. Особливості інформаційного мовлення.
6. Аналіз тексту в лінгвокраїнознавчому аспекті.
7. Соціолінгвістичні дослідження мовних явищ.

Профільні секції працюють за спеціально розробленими програмами, зміст яких відбиває методологічні, науково-теоретичні підвалини сучасної лінгвістики. Програма передбачає залучення учнів до роботи, спрямованої на розвиток наукового мислення (аналізу, критики, моделювання, прогнозування тощо), на формування власної позиції дослідника – члена МАН. Цьому сприяють індивідуальні, колективні (групові, фронтальні) форми навчання, а також упровадження семінарів, наукових дискусій, диспутів, конференцій, захистів і обговорення рефератів.

Підсумком роботи учнів-членів МАН є конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, що закладають основи створення майбутньої наукової еліти України. У конкурсі-захисті оцінюється особиста участь членів МАН.

ТЕМА 10. МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА. КАБІНЕТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

План

Теоретичний блок

1. Методична робота вчителя-словесника. Методичні об'єднання вчителів. Завдання їх роботи. Професійне портфоліо вчителя-словесника.
2. Як часто вчителі-словесники проходять курс підвищення кваліфікації?
3. Назвіть мету та значення проведення відкритих уроків у школі?
4. Від чого залежить рівень методичної майстерності вчителя-словесника? Наскільки необхідним є для вчителя української мови готувати конспект кожного уроку, передбаченого календарним планом?
5. Навчальний кабінет української мови та літератури. Його основні завдання.
6. Положення про кабінет української мови та літератури.
7. Особливості організації роботи в кабінеті української мови та літератури, його навчально-методичне забезпечення.
8. Варіанти оформлення шкільного кабінету української мови та літератури.

Література

1. Книга вчителя української мови та літератури: Довідниково-методичне видання / упор. Н. І. Шинкарук. Київ:ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005.
2. Положення про навчальні методичні кабінети ЗНЗ. *Директор школи.* № 1. 2005.
3. Волошина Н. І. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах /Н. І. Волошина, В. В. Коломієць/ Київ: Ленвіт, 2000. 44 с.

Практичний блок

1. Розгляньте порт фоліо вчительки української мови та літератури Панченко К.І. Яка його структура? На які аспекти професійної діяльності звертає увагу вчителька? Чому? Як це характеризує її як висококваліфікованого педагога? (МУДЛ).

2. Як зберегти національний колорит і разом з тим зробити кабінет сучасним?
3. Вимоги до оформлення стендів. Кількість і якість.
4. Навчальна й довідкова література в кабінеті. На що має звернути увагу вчитель, добираючи літератури в кабінет?
5. Назвіть основні державні нормативні документи, що регулюють професійну діяльність вчителя-словесника

Матеріали до заняття

Методична робота вчителя-словесника: значення й форми методичної роботи Завдання методичної роботи впливають із сучасної освітньої мети: підготовка учителя як суб'єкта професійної діяльності, соціального життя, суб'єкта особистішої самореалізації, самоактуалізації й самоорганізації. Педагог може досягти високого професійного рівня за умови систематичного підвищення власного науково-теоретичного рівня, удосконалення лінгвопсихолого-педагогічної підготовки своїх знань, умінь і навичок, поліпшення загального розвитку й культурного рівня. До напрямів методичної роботи належать: управління системою неперервної додаткової професійної освіти; підвищення професійного рівня й педагогічної майстерності вчителів; стимулювання педагогічної творчості; впровадження сучасних педагогічних технологій; підвищення ефективності педагогічного процесу й забезпечення якості освіти; лінгводидактичне забезпечення впровадження нового змісту освіти, зокрема в старшій профільній ланці; планування різних видів діяльності з метою підвищення кваліфікації вчителів-словесників.

Однією з форм узагальнення й поширення педагогічного досвіду, підвищення **науково-методичної кваліфікації вчителів-словесників** є науково-практичні конференції. Предметом обговорення на цих конференціях стають окремі педагогічні проблеми, система роботи кращих шкіл і вчителів, підводяться підсумки експериментальної роботи вчителів-словесників. З

метою підвищення власної професійної кваліфікації вчителі-словесники вивчають досвід своїх колег, відвідуючи їхні уроки, опрацьовуючи публікації про майстрів у фахових часописах тощо. Основною формою методичної роботи вчителів-словесників є робота методичних об'єднань, спрямована на проведення навчально-виховної, дослідно-експериментальної, позакласної роботи з предмета. Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів До основних шляхів збагачення знань і підвищення професійної кваліфікації учителів належать: вивчення державних документів з актуальних питань освіти й національного виховання; □ самостійне опрацювання наукової психолого-педагогічної, методичної, лінгвістичної літератури, тобто самоосвіта; вивчення досвіду роботи вчителів-словесників та самоаналіз власного досвіду; участь у конкурсах "Учитель року"; участь у роботі методичних об'єднань (школи, району, міста); участь у конференціях, педагогічних читаннях, семінарах; підвищення кваліфікації на курсах в інститутах післядипломної освіти, педагогічних вищих закладах освіти; заняття в школі передового педагогічного досвіду; взаємовідвідування уроків, організація відкритих уроків. Учитель повинен знати державні документи з актуальних питань освіти й національного виховання. До них належать концепції навчання української мови й виховання в школах України, стандарти мовної освіти, програми тощо. Про зміни що стосуються навчально-виховного процесу, нове в мовознавстві й методиці навчання української мови повідомляється на сторінках фахових часописів. Крім того, обговорюється досвід роботи кращих підручників, узагальнюється досвід роботи кращих словесників, дається інформація про нові видання, що побачили світ, друкуються конспекти кращих уроків і позакласних заходів та багато інших, цікавих для вчителя матеріалів. З 1951 року видається щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України "Дивослово", за допомогою якого зросло не одне покоління вчителів. Інститут педагогіки АПН України заснував науково-методичний журнал "Українська мова і література в школі". До послуг учителів газета "Українська мова і

література", заснована видавництвом "Шкільний світ", журнал "Урок української" Національного університету "Києво-Могилянська Академія", регіональні видання. Наприклад, для вчителів Полтавщини видається часопис "Постметодика". для педагогів Луганщини - "Освіта Донбасу", "Освіта на Луганщині" та ін. видання. Важливими напрямками самоосвіти є: вивчення стандартів, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, концепцій мовної освіти; вивчення нових програм і підручників, з'ясування їх особливостей і вимог; вивчення додаткового наукового матеріалу, зокрема з психології, педагогіки, мовознавства, лінгводидактики тощо. Засобами самоосвіти вчителя-словесника є систематичне вивчення нової спеціальної, педагогічної та художньої літератури, при цьому робляться виписки, складаються тези, конспекти, картотеки. Метою традиційного **конкурсу "Учитель року"** є виявлення талановитих, творчих учителів, їх підтримка, моральне й матеріальне стимулювання; підвищення престижу професії вчителя, упровадження нових освітніх технологій у систему роботи вчителів, поширення кращого педагогічного досвіду. Під час конкурсу виявляються творчі вчителі-словесники, які користуються повагою в школах, мають авторитет серед учнів і батьків. Проведення конкурсу передбачає: визначення рівня професійної компетенції учителя, важливою складовою якої є знання сучасної науково-методичної проблематики; оцінку системи роботи вчителя, рівень оволодіння ним методикою уроку; аналіз змістових і технологічних методик, прийомів, підходів до передачі знань; розкриття особистісних та комунікативних якостей конкурсантів. Конкурс відбувається в кілька етапів: у школі, районі (місті). Переможці районного (міського) конкурсу направляються на обласний. Переможець обласного конкурсу бере участь у Всеукраїнському конкурсі "Учитель року".

Важливою формою методичної роботи є **взаємовідвідування та проведення відкритих уроків** з метою удосконалення професійної компетенції, педагогічної культури, поширення досвіду вчителів-словесників. Робота методичних об'єднань Важливим структурним підрозділом школи, що

сприяє удосконаленню методичного забезпечення освітніх програм, підвищенню професійної майстерності вчителів-словесників є методичне об'єднання **(МО) учителів** української мови та літератури. Мета МО полягає в удосконаленні рівня педагогічної майстерності вчителів, їхньої ерудиції й компетентності. З мети випливають завдання, що полягають у: □ забезпеченні високого методичного рівня проведення уроків різних типів та позакласних заходів з української мови й літератури; □ професійному становленні молодих фахівців; виявленні, узагальненні й поширенні кращого педагогічного досвіду творчих словесників; упровадженні в навчальний процес навчально-методичних, дидактичних матеріалів, систем мультимедійного забезпечення занять, інформаційно-бібліотечних систем; створенні наукової бази з метою вступу учнів випускних класів до ВЗО з обраного фаху. Учителі-словесники беруть участь у шкільних науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях. Методика їх організації така: визначення теми, розробка і розгляд питань на пленарному засіданні, обговорення виступів колег, прийняття рекомендацій. Науково-практичні конференції можна проводити у формі організаційно-ділової гри з моделюванням певних навчальних ситуацій. Теоретичні семінари, семінари-практикуми, психолого-педагогічні семінари спрямовані на підвищення кваліфікації вчителя-словесника, розвивають науково-дослідницькі, творчі можливості педагогів. На засіданнях МО не варто обмежуватися розглядом вузьких питань. Ефективним є ознайомлення з результатами нових досліджень з лінгвістики, літературознавства, методик. Наведемо їх орієнтовну тематику: 1. Когнітивний потенціал уроку мови. 2. Збагачення словникового запасу учнів етикетними формулами. 3. Збагачення словникового запасу учнів власне українською лексикою. 4. Збагачення словникового запасу учнів термінологічною лексикою (у класах із профільною спеціалізацією). 5. Регіональний компонент на уроках української мови. Ефективною формою індивідуальної методичної роботи є

проведення методичних консультацій, які мають бути спрямовані на розвиток педагогічного обдарування насамперед молодого вчителя.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Методика проведення уроків написання переказу в середній школі: види переказів, структура уроку написання переказу.
2. Методика проведення уроків написання творчих робіт у середній школі: види творів, структура уроку написання творчої роботи.
3. Критерії оцінювання письмових переказів і творів згідно з вимогами до оцінювання навчальних досягнення учнів.
4. Методика проведення уроків аудіювання та читання мовчки.
5. Вимоги до аудіативних умінь та навичок учнів.
6. Вправи з розвитку техніки читання мовчки.
7. Методика проведення уроків формування навичок діалогічного мовлення. Критерії оцінювання сформованості діалогічних умінь і навичок.

8. Методика проведення уроків опрацювання ділових паперів і формування культури писемного ділового мовлення.
9. Завдання і зміст роботи зі стилістики в середній школі.
10. Стилiстичнi помилки. Методика роботи на усуненням i подоланням стилiстичних помилок.
11. Методика проведення стилістичного аналізу тексту.
12. Методика проведення систематичних виді позакласної роботи з української мови: стіннівки, мовні журнали, мовний гурток, факультативні заняття.
13. Методика проведення епізодичних видів позакласної роботи з української мови: лінгвістичні вечори та ранки, олімпіади та конкурси, мовні ігри, вікторини, екскурсії.
14. Методика проведення інноваційних видів позакласної роботи: дискусії, диспути, дебати, квести, ток-шоу, флеш-моб, ітеративна акція.
15. Інтерактивні технології. Їх переваги та недоліки. Структура уроків із застосуванням інтерактивних технологій.
16. Проблема критеріїв оцінювання діяльності учнів на інтерактивному уроці. Правила успішного застосування роботи в малих групах.
17. Інтерактивні технології кооперативного навчання: робота в парах, ротаційні трійки, карусель, коло ідей, акваріум. Їх застосування на уроках української мови.
18. Інтерактивні технології колективно-групового навчання: обговорення проблем в загальному колі, мікрофон, мозковий штурм, навчаючи-учусь, ажурна пилка, аналіз ситуації.
19. Інтерактивні технології ситуативного моделювання: симуляції, імітаційні ігри, спрощене судове слухання, розігрування ситуації за ролями. Їх застосування на уроках української мови.
20. Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань: метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, дебати, дискусія.

21. Сутність текстоцентричного навчання. Вимоги до навчального тексту. Специфіка уроків із застосуванням текстоцентричних технологій.
22. Проектна технологія. Її сутність, переваги, ефективність. Класифікація проектних технологій.
23. Методика організації навчального процесу за проектною технологією.
24. Специфіка навчання обдарованих дітей. Види обдарованості.
25. Проблемно-пошукові й творчо-розвивальні завдання як засіб стимулювання інтелектуальної, творчої й філологічної обдарованості.
26. Модель «перевернутий клас» як засіб активізації пізнавальної активності.
27. Переваги й недоліки уроку з комп'ютерною підтримкою. Вимоги до слайдового супроводу уроку.
28. Класифікації тестів. Вимоги до якості тестових завдань. Критерії розрахунку часу на виконання тестових завдань

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Базова:

1. Бакум З.П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ, Альма-матер, 2004. 362 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020р. URL:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2009. 400 с.
6. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2006. 134 с.
7. Практикум з методики навчання української мови / за ред.. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. 302 с.
8. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів / за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.
9. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.

Допоміжна:

1. Біляєв О. Зміст уроку мови. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 4. С. 2–6.

2. Бондар С. П. Методи навчання. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 492–494.
3. Горошкіна О.М. "Не бійтесь заглядати у словник..." (Лексикографічна робота у 10 класі). *Дивослово*. 2000. № 9. С.33-35.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: українська мова 5-9 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: українська мова 10-11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
6. Кращі позакласні заходи. Учитель року / упор. Є. І. Науменко, О. М. Чхайло. Харків: Вид. група «Основа», 2006. 206 с.
7. Лаврінчук І. Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками. *Українська мова і література*. 2005. № 6. С. 11–13.
8. Луценко В. Особливості навчання тексту-опису. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 3. С. 13–15.
9. Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку з української мови : навч. Посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
10. Плиско К. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Харків : ХДПУ, 2001. 115 с.
11. Програми курсів за вибором і факультативів з української мови. 8-11 класи / за ред. К. В. Таранік-Ткачук. Київ: Грамота, 2012. 272 с.
12. Ярмолюк А. Класифікація помилок у творчих роботах учнів. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 7 (24). С. 4–8.

Навчальне видання

Методичні рекомендації
до практичних занять із дисципліни
«Методика навчання української мови в ЗСО»
для студентів спеціальності
014.01 «Середня освіта (українська мова та література)» денної та заочної
форм навчання
Частина II
(електронне видання)

У к л а д а ч і:

Г.П. Бондаренко

Редактор Г.П. Бондаренко

Підписано до друку _____.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. _____. Обл.- вид. арк. _____.

Тираж ____ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: 93400, м. Сєверодонецьк, Луганська обл.,
пр. Центральний, 59-а, головний корпус.

Телефон: 8(06452) 4-03-42

E – mail vidavnictvoSNU.ua@gmail.com